

Między rynkiem a społecznością lokalną – wybrane aspekty funkcjonowania spółdzielni socjalnych w świetle badań „Monitoring Spółdzielni Socjalnych 2010”

Albert Izdebski, Małgorzata Ołdak

Streszczenie: Spółdzielnie socjalne mające za zadanie reintegrację społeczną i zawodową osób zagrożonych wykluczeniem społecznym stanowią ważny instrument polityki rynku pracy. W Polsce brakuje jednak kompleksowej i pogłębionej wiedzy o tych podmiotach i ich działalności. Wypełniając tę lukę, w 2011 r. na zlecenie Departamentu Pożytku Publicznego Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej zostało przeprowadzone ogólnopolskie badanie pod nazwą „Monitoring Spółdzielni Socjalnych” – mające na celu przybliżenie problemów środowiska spółdzielców socjalnych. Bazując na zgromadzonych danych, w artykule prezentujemy wybrane aspekty działalności tych podmiotów. Następnie, na podstawie informacji o aktywności gospodarczej i społecznej wyróżniamy cztery typy spółdzielni socjalnych. Opisuując ich sytuację w wybranych wymiarach, określamy niektóre uwarunkowania kształtujące styl działania, wskazując jednocześnie na potencjalne czynniki mogące stanowić bariery w prawidłowym wypełnianiu zadań gospodarczych i społecznych spółdzielni socjalnych w Polsce.

Słowa kluczowe: spółdzielnia socjalna, działalność gospodarcza, aktywność społeczna.

Wprowadzenie

Zgodnie z zapisami ustawy, celem spółdzielni socjalnych jest prowadzenie działalności gospodarczej. Jednocześnie powinny one również podejmować różnorodne inicjatywy służące członkom społeczności lokalnych (art. 2 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych; Dz.U. z 2006 r., Nr 95, poz. 651 z późn. zm.). W przestrzeni gospodarczej ich podstawową funkcją jest wytwórczość. Muszą więc tworzyć takie towary lub usługi, które będą wyróżniały się na tle konkurencji, a zyski z ich sprzedaży winny pokrywać wydatki związane zarówno z procesem wytwarzania towarów i/lub usług, jak i funkcjonowaniem organizacji. Poza działalnością gospodarczą, zadaniem spółdzielni socjalnych jest także prowadzenie aktywnych działań w innym wymiarze – przestrzeni społecznej. W tym aspekcie ich podstawową funkcją jest działalność integracyjna. Poszczególne spółdzielnie prowadzą aktywność, która służy tworzeniu nowych i/lub wzmacnianiu istniejących więzi społecznych, promują określone wzorce i normy postępowania. Ich działania winny służyć nie tylko osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym, ale także przynosić określone korzyści społecznościom lokalnym.

Ten odmienny charakter zadań, które muszą wypełniać spółdzielnie socjalne może sprawiać trudności, gdyż relacje między jednym a drugim ro-

dzajem działalności trzeba tak wyważyć, aby sprostać wymogom rynku i potrzebom społeczności lokalnej. Większe zaangażowanie w jedną z działalności może odbywać się kosztem tej drugiej. Przykładowo, chęć pozyskania większej liczby zleceń z rynku wymaga większych nakładów pracy, a to oznacza ograniczenie tych nakładów na działalność o charakterze kulturalno-społecznym. I odwrotnie działania związane z organizacją imprez kulturalno-oświatowej dla społeczności lokalnej blokują zasoby pracy, które mogłyby zostać wykorzystane w działalności rynkowej. W związku z tym pojawia się kluczowe pytanie o to, w jaki sposób krajowe spółdzielnie socjalne radzą sobie z tymi dwoma odmiennymi zadaniami?

NOTA O AUTORACH

Albert Izdebski – socjolog; zainteresowania badawcze koncentruje na problematyce nierówności społecznych. Koordynator badań ilościowych w Pracowni Ewaluacji Jakości Kształcenia Uniwersytetu Warszawskiego.

dr Małgorzata Ołdak – adiunkt w Instytucie Polityki Społecznej Uniwersytetu Warszawskiego. Od 2009 r. członkini grupy roboczej ds. edukacji przy Zespole ds. rozwiązań systemowych w zakresie ekonomii społecznej oraz Pełnomocnik Zarządu Ogólnopolskiego Związku Rewizyjnego Spółdzielni Socjalnych. Autorka publikacji z zakresu polityki społecznej, w tym gospodarki społecznej.

1. Cel i wybrane aspekty metodologiczne badania

W niniejszym artykule przedstawiamy związki zachodzące między poziomem aktywności gospodarczej i społecznej polskich spółdzielni socjalnych oraz wybrane aspekty funkcjonowania tych podmiotów w zależności od ich usytuowania w tych dwóch, podstawowych wymiarach aktywności. Celem prezentowanego tekstu jest przybliżenie czytelnikom podstawowych informacji o poziomie aktywności spółdzielni socjalnych w przestrzeni społecznej i gospodarczej. W pracy skoncentrowaliśmy się na opisie funkcjonowania spółdzielni w tych płaszczyznach w świetle badań empirycznych. Z uwagi na niewielką liczbę badań dotyczących działalności spółdzielni socjalnych zdecydowaliśmy się na szersze zaprezentowanie wyników kosztem rozważań teoretycznych.¹

Prezentowane poniżej wyniki analiz zostały opracowane na podstawie materiału empirycznego zgromadzonego w badaniu pt. „Monitoring Spółdzielni Socjalnych 2010”². To pierwsze ogólnopolskie, kompleksowe badanie dotyczące działalności i kondycji spółdzielczości socjalnej w Polsce zostało przygotowane w 2010 r. w Departamencie Pożytku Publicznego Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej. Głównym celem tego przedsięwzięcia była chęć zebrania – w miarę możliwości – pełnych i dokładnych informacji o funkcjonowaniu spółdzielczości socjalnej w kraju. Wśród obszernej problematyki badawczej znalazły się kwestie dotyczące: struktury organizacyjnej, obszarów działalności, kondycji finansowej spółdzielni socjalnych, a także zagadnienia odnoszące się do poziomu i zakresu korzystania z form wsparcia adresowanych do tych podmiotów oraz pytania o ocenę obowiązujących regulacji prawnych.

Zgodnie z założeniami, badanie miało objąć pełną populację, czyli wszystkie zarejestrowa-

ne na dzień 31 grudnia 2010 r. spółdzielnie socjalne. Wynikało to przede wszystkim z chęci zebrania rzetelnych i wiarygodnych informacji o różnych aspektach funkcjonowania badanych podmiotów w celu uzupełnienia luk w wiedzy o sytuacji spółdzielni socjalnych w Polsce. Ponadto ważnym argumentem za przeprowadzeniem całościowego badania była chęć aktualizacji danych na temat spółdzielni.

W celu pozyskania danych w „Monitoringu Spółdzielni Socjalnych 2010” zastosowano technikę, jaką jest wystandaryzowany kwestionariusz ankiety. Wykorzystane w procesie zbierania informacji narzędzie było bardzo rozbudowane zarówno pod względem formalnego układu, jak i konstrukcji pytań. Szerokie spektrum podejmowanej problematyki spowodowało, że kwestionariusz był bardzo obszerny. Ostatnie pytanie w kwestionariuszu miało numer 86, ale w rzeczywistości respondenci w trakcie wywiadu udzielali odpowiedzi na blisko 500 pytań³. Ankieta była wypełniana przez osoby mające pełną wiedzę o funkcjonowaniu spółdzielni w różnych jej wymiarach, zwykle byli to członkowie Zarządów lub Rad Nadzorczych⁴. Badania terenowe przeprowadził Ogólnopolski Związek Rewizyjny Spółdzielni Socjalnych w okresie od czerwca do września 2011 r.⁵ W badaniu wzięło udział 112 spółdzielni socjalnych spośród 287 podmiotów zarejestrowanych w Krajowym Rejestrze Sądowym⁶, a więc badaniem objęto blisko 40% figurujących w rejestrze podmiotów. Należy przy tym podkreślić, że zasięg

³ Osobami odpowiedzialnymi za prawidłowe zebranie danych w spółdzielniach byli specjalnie wybrani i przeszkoleni badacze. W skład zespołu badawczego weszły tylko osoby, które miały szeroką wiedzę i praktyczne doświadczenia w obszarze spółdzielczości socjalnej. Pozwoliło to na bieżąco kontrolować proces zbierania danych.

⁴ Więcej informacji na temat organizacji badania w: [Informacja, 2012].

⁵ W celu zachęcenia spółdzielców do wzięcia udziału w badaniu proces zbierania danych został poprzedzony wysyłką listu rekomendacyjnego. W dokumencie tym przedstawiono główne cele badania i znaczenie przedsięwzięcia badawczego dla środowiska spółdzielni socjalnych. List rekomendacyjny został podpisany przez Krzysztofa Więckiewicza, Dyrektora Departamentu Pożytku Publicznego MPIPS i Cezarego Miżejewskiego, Prezesa Ogólnopolskiego Związku Rewizyjnego Spółdzielni Socjalnych. Treść tego listu została również zamieszczona, wraz z informacją o badaniu, na branżowych stronach internetowych (m.in. www.pozYTEK.gov.pl, www.ozrzs.pl, www.ngo.pl, www.spoldzielnie.org). W celu podniesienia poziomu uczestnictwa w badaniu w czasie zbierania danych zespół badaczy kontaktował się z poszczególnymi spółdzielni, monitorując ich postępy w udzielaniu odpowiedzi.

⁶ Tyle podmiotów figurowało w rejestrze na dzień 31 grudnia 2010 r.

¹ Dotychczasowe badania w ograniczony sposób podejmowały zagadnienie aktywności społeczno-gospodarczej spółdzielni socjalnych. Ponadto były zazwyczaj prowadzone w wybranych regionach i zwykle na małych zbiorowościach [zob. np. Boryszewski, Ciecieląg, 2008; Kobielska, 2010; Wyniki badania losów członków spółdzielni socjalnych, Wrota Warmii i Mazur, Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego, dostępne na: http://wrota.warmia.mazury.pl/index2.php?option=com_content&do_pdf=1&id=8048].

² W trakcie badania przeprowadzonego w 2011 r. zbierano informacje dotyczące sytuacji spółdzielni socjalnych w 2010 r.

badania wynikał głównie z nieaktualności dostępnych informacji teleadresowych⁷.

W większości województw badaniem objęto ponad 40% z ogółu zarejestrowanych podmiotów, choć należy zaznaczyć, że między poszczególnymi województwami występowały znaczne różnice w zasięgu badań. Największy zasięg badania – wynoszący 80% lub więcej – charakteryzował województwa: lubelskie, podkarpackie, świętokrzyskie, a najmniejszy województwa: wielkopolskie, lubuskie oraz zachodniopomorskie, gdzie badaniem objęto jedynie kilkanaście procent spośród podmiotów zarejestrowanych w bazie spółdzielni socjalnych MPIPS (dane przedstawiono w tabeli 1).

Krótko charakteryzując objętą monitoringiem zbiorowość spółdzielni socjalnych, należy podkreślić, że wśród badanych podmiotów największą grupę stanowiły spółdzielnie (38%) o bardzo krótkim stażu, tj. takie, które zostały zarejestrowane w 2010 r. Jedynie co 10 spółdzielnia została zarejestrowana w 2005 r., czyli jeszcze przed uchwaleniem ustawy o spółdzielniach socjalnych.

W badanej zbiorowości zdecydowanie dominowały spółdzielnie socjalne założone przez osoby fizyczne (94%). Zaledwie 5% spółdzielni zostało utworzonych przez osoby prawne, i tylko 1% w oparciu o mieszany model członków założycieli, tj. składający się z osób fizycznych i prawnych.

Przeciętna liczba członków założycieli badanych spółdzielni socjalnych wynosiła 7,75. Główną grupą, spośród której rekrutuje się większość członków założycieli spółdzielni socjalnych są osoby bezrobotne. W przypadku 83% spółdzielni członkami założycielami były osoby bezrobotne. Uwagę zwraca również stosunkowo wysoki odsetek spółdzielni mających w składzie członków założycieli osoby niepełnosprawne (38,4%). Jednocześnie należy podkreślić, że w składzie podmiotów założycielskich badanych spółdzielni nie było osób zwalnianych z zakładów karnych, osób uzależnionych od narkotyków czy uchodźców oraz kościelnych osób prawnych. W 2010 r. wśród badanych spółdzielni socjalnych zdecydowanie przeważały spółdzielnie małe – liczące od 5 do 9 członków. Więcej członków liczyło zaledwie 10% spółdzielni (więcej szczegółów w [Informacja o funkcjonowaniu, 2012]).

Podjmując w prezentowanym artykule problematykę aktywności gospodarczej i społecznej spółdzielni socjalnych, zamierzamy przedstawić strukturę tych podmiotów według stopnia orientacji ich działalności na zadania społeczne i gospodarcze. Mimo iż kwestionariusz ankiety liczył kilkadziesiąt pytań, to jednak możliwość oceny poziomu aktywności badanych podmiotów na polu społecznym i gospodarczym była mocno ograniczona. W celu określenia poziomu aktywności spółdzielni socjalnych analizie poddaliśmy informacje z pytań na temat:

- zakresu i rodzaju działalności gospodarczej, gdzie respondenci mogli zaznaczyć 60 różnych rodzajów działalności gospodarczej,
- zakresu i rodzaju działalności kulturalno-społecznej na rzecz swoich członków oraz otoczenia lokalnego, gdzie respondenci mogli zaznaczyć 17 różnych rodzajów takich działalności, a także o to, czy spółdzielnia prowadziła działalność społecznie użyteczną w sferze pożytku publicznego (w tym pytaniu badani mogli zaznaczyć 33 sfery).

Dzięki powyższym informacjom byliśmy w stanie określić poziom aktywności badanych spółdzielni, przyjmując łączną liczbę pól aktywności w przestrzeni gospodarczej oraz społecznej za wskaźnik poziomu aktywności spółdzielni socjalnych. Oznacza to, że zbudowany wskaźnik poziomu aktywności gospodarczej mógł przyjmować wartości w przedziale od 0 do 60; zaś wskaźnik działalności społecznej mógł przyjmować wartości od 0 do 50. Wyższa wartość wskaźnika świadczy o większej aktywności spółdzielni na jednym bądź drugim polu działalności.

W tym miejscu należy zastrzec, że taki wskaźnik ma jednak charakter orientacyjny. Wynika to z tego, że tak określony poziom aktywności – niezależnie czy gospodarczej, czy społecznej – odnosi się do deklarowanej liczby podjętych przez spółdzielnie działań. Oznacza to, że mamy do czynienia z pomiarem dość ogólnikowym nie tylko dlatego, że opieramy się na deklaracjach badanych, ale przede wszystkim dlatego, że w badaniu nie mierzono ani trwałości ani efektywności tych działań. Przykładowo, problem z mało precyzyjnym pomiarem tkwi w tym, że jeśli dwie spółdzielnie zadeklarowały prowadzenie działalności gospodarczej

⁷ Szybka dezaktualizacja danych rejestrowych może wskazywać na to, że dużo spółdzielni socjalnych zaprzestaje działalności w stosunkowo krótkim okresie czasu.

Tabela 1. Liczba spółdzielni socjalnych w badanej zbiorowości i w populacji oraz zasięg badania

Województwo	Liczba podmiotów objętych badaniem spółdzielni	Liczba podmiotów zarejestrowanych	Zasięg badania
Dolnośląskie	8	19	42,1%
Kujawsko-pomorskie	9	17	52,9%
Lubelskie	12	13	92,3%
Lubuskie	2	12	16,7%
Łódzkie	14	23	60,9%
Małopolskie	5	20	25,0%
Mazowieckie	8	30	26,7%
Opolskie	4	7	57,1%
Podkarpackie	10	12	83,3%
Podlaskie	2	5	40,0%
Pomorskie	9	17	52,9%
Śląskie	10	40	25,0%
Świętokrzyskie	4	5	80,0%
Warmińsko-mazurskie	8	19	42,1%
Wielkopolskie	5	36	13,9%
Zachodniopomorskie	2	11	18,2%

Źródło: opracowanie własne.

w trzech branżach, to w świetle wskaźnika ilościowego takie spółdzielnie nie różnią się między sobą. Jednak jakościowa różnica między nimi może być bardzo wyraźna. Jedna ze spółdzielni prowadzi bowiem systematyczną działalność gospodarczą w trzech branżach, natomiast druga prowadzi taką działalność tylko w jednej branży, choć – akurat w 2010 r. – pozyskała pojedyncze zlecenia w dwóch dodatkowych branżach⁸. Inną ułomnością tak skonstruowanego wskaźnika jest to, że nie uwzględnia on rezultatów działań, tj. ani skali zysków z przedsięwzięć gospodarczych, ani skali korzyści wynikających z działań społecznych. Niestety w badaniu „Monitoring Spółdzielni Socjalnych 2010 r.” o tego rodzaju efekty nie pytano respondentów. Biorąc jednak pod uwagę wyraźne luki w wiedzy o poziomie aktywności gospodarczej i społecznej krajowych spółdzielni socjalnych oraz wagę tej problematyki, uznaliśmy za celowe przedstawienie tego zagadnienia.

2. Aktywność gospodarcza i społeczna spółdzielni socjalnych

Omówienie wyników rozpoczynamy od ogólnej charakterystyki działalności spółdzielni socjalnych w przestrzeni gospodarczej i społecznej, aby scharakteryzować wyniki badania. Dopiero w kolejnej części artykułu szczegółowo zajmiemy się problemem związków między aktywnością badanych podmiotów w tych dwóch, różnych sferach.

Badane spółdzielnie w przeważającej mierze prowadziły takie rodzaje działalności gospodarczej, które należy zaliczyć do aktywności w sektorze usług. Wśród objętych badaniem podmiotów jedynie około 12% deklarowało, że w zakresie prowadzonej aktywności gospodarczej zajmują się także działalnością produkcyjną. Tę znaczącą dysproporcję aktywności spółdzielni w tych dwóch sektorach można tłumaczyć koniecznością zaangażowania większego kapitału w przypadku produkcji niż usług. Uruchomienie procesu produkcji, nawet niezbyt skomplikowanych towarów, wymaga zdecydowanie większych nakładów finansowych niż rozpoczęcie działalności po-

⁸ Analogicznie, problem «incydentalności – systematyczności» działań dotyczy wskaźnika z obszaru aktywności społecznej.

legającej na świadczeniu usług. Ponadto, jak wynika z zebranego materiału, głównymi przesłankami decydującymi o profilu działalności gospodarczej są umiejętności i wykształcenie członków spółdzielni. Można zatem przypuszczać, że spółdzielcy wybierając profil działalności ekonomicznej – w przypadku, gdy nie dysponują dużymi zasobami kapitałowymi i opierają się na kwalifikacjach swoich członków – w sposób naturalny profilują swoją działalność na świadczenie usług i w tym obszarze poszukują nisz rynkowych.

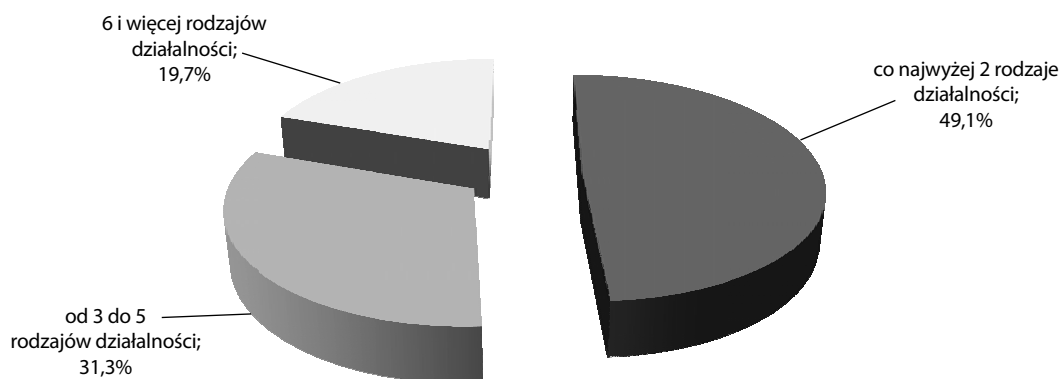
Jak wskazują wyniki badania, spółdzielnie socjalne w Polsce w większości przypadków prowadzą kilka rodzajów działalności gospodarczej – średnio 3,5⁹. Jednak pod tym względem są one mocno zróżnicowane, gdyż co najmniej połowa badanych podmiotów prowadzi nie więcej niż 3 rodzaje działalności. Jak wynika z danych przedstawionych na rysunku 1, wśród spółdzielni dominowały te, które prowadziły nie więcej niż dwa rodzaje działalności gospodarczej – stanowiły one blisko połowę spośród badanych podmiotów. Jedynie co piąta badana spółdzielnia socjalna prowadziła więcej niż sześć rodzajów działalności gospodarczej.

Warto przy tym nadmienić, że badani spółdzielcy w przytłaczającej większości – 80% badanych

– deklarowali zamiar poszerzenia działalności gospodarczej. Rozwój działalności ekonomicznej badani wiązali przede wszystkim z rozszerzeniem rynków zbytu lub oferty, ale w ramach obecnie prowadzonych rodzajów działalności. Jedynie co piąta spółdzielnia rozwój wiązała z podjęciem nowych rodzajów działań.

Przechodząc do opisu aktywności społecznej spółdzielni socjalnych, należy powiedzieć, że wyraźna większość spółdzielni (63%) prowadziła działania kulturalno-oświatowe, zaś nieco ponad połowa z badanej zbiorowości zadeklarowała aktywność w sferze pożytku publicznego. Wyniki bardziej szczegółowej analizy, przedstawione na rysunku 2, pozwalają stwierdzić, że w badanej zbiorowości dominowały takie podmioty, które prowadziły zarówno działania kulturalno-społeczne, jak i wykazywały takie rodzaje aktywności, które zaliczamy do sfery pożytku publicznego. Stosunkowo duży odsetek spółdzielni, bo aż 29%, nie prowadziło działań ani w sferze pożytku publicznego, ani tych o charakterze kulturalno-oświatowym. Oznacza to, że wśród badanych spółdzielni wiele koncentruje się tylko i wyłącznie na działalności gospodarczej, pomijając prace/poczynania na rzecz społeczności lokalnej.

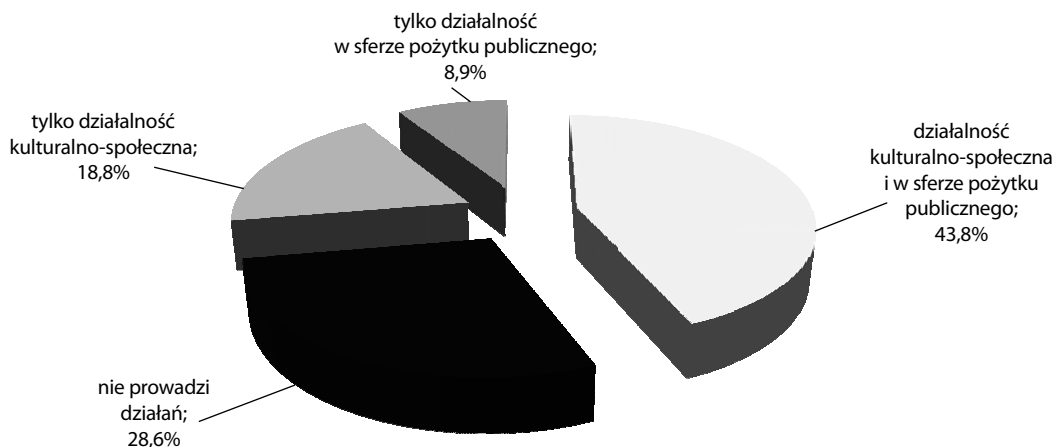
Rysunek 1. **Struktura spółdzielni socjalnych według liczby prowadzonych rodzajów działalności gospodarczej**

Źródło: opracowanie własne.

⁹ Tyle wyniosła średnia arytmetyczna dla ogółu objętych badaniem spółdzielni, a więc i takich, które zadeklarowały, że w 2010 r. nie prowadziły działalności gospodarczej.

Rysunek 2. Struktura spółdzielni socjalnych według rodzajów prowadzonych działalności społecznych

Źródło: opracowanie własne.

O zaniedbywaniu przez badane podmioty działań na rzecz społeczności lokalnej świadczą także i inne wyniki. Okazuje się, że wśród tych spółdzielni, które prowadziły działania kulturalno-społeczne najczęściej wskazywano na działania społeczne na rzecz członków spółdzielni – 86% wskazań, następnie miejsce zajmowały działania o charakterze korporacyjnym – 67% wskazań, a na ostatnim miejscu zostały wymienione działania o charakterze obywatelskim – 59% wskazań. Ogólnie rzecz ujmując, oznacza to, że aktywność społeczna spółdzielni jest adresowana do wąskiej grupy osób, członków spółdzielni. Możemy się tylko domyślać, jakie są przyczyny relatywnie niskiego poziomu społecznej aktywności badanych podmiotów. Zaangażowanie spółdzielni socjalnych na polu gospodarczym i starania mające na celu sprostanie wymogom rynkowym mogą powodować mniejsze zainteresowanie badanych podmiotów przestrzenią społeczną. A jeśli już takie działania są podejmowane, to są ograniczane do wąskich grup przedstawicieli społeczności lokalnej.

Przeciętna liczba rodzajów działalności społecznych w badanej zbiorowości wyniosła 2,3. Ten wynik może być mylący, gdyż – tak jak to wcześniej podkreślaliśmy – duża część spośród objętych badaniem podmiotów nie przyznawała się do prowadzenia jakiegokolwiek aktywności w przestrzeni społecznej. Wykorzystując do opisu inną miarę, można powiedzieć, że przynajmniej połowa spółdzielni socjalnych prowadziła co najwy-

żej 1 rodzaj działalności społecznej. Struktura badanych spółdzielni według liczby prowadzonych działań społecznych jest mniej korzystna niż ta, która charakteryzuje aktywność gospodarczą badanych podmiotów.

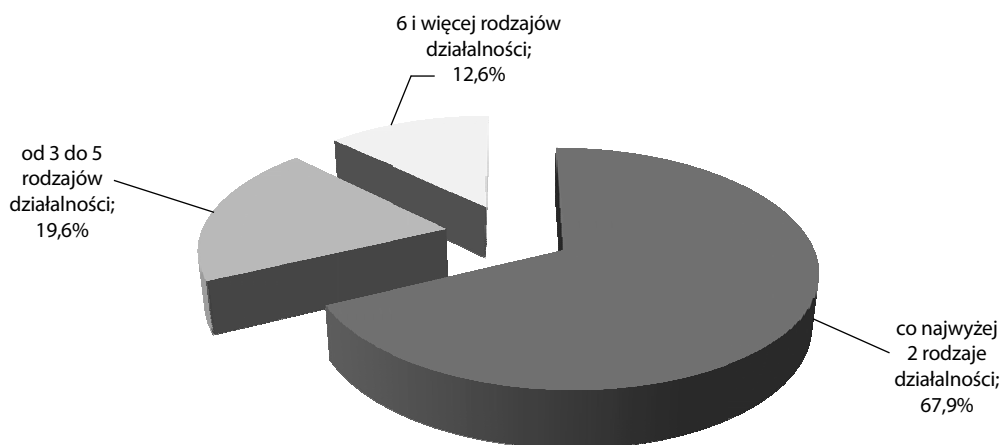
Z zebranych danych wynika, że dwie na trzy spółdzielnie prowadziły co najwyżej dwa rodzaje działań w przestrzeni społecznej, a jedynie nieco ponad 10% z nich przeprowadziło w 2010 r. sześć lub więcej działań.

3. Działalność gospodarcza a aktywność społeczna – wybrane aspekty sytuacji odmiennie ukierunkowanych spółdzielni socjalnych

W kontekście wypełniania wymogów rynku i potrzeb społeczności lokalnych nasuwa się niezwykle interesujące pytanie: czy można zaobserwować wyraźne związki między liczbą prowadzonych działań w tych dwóch przestrzeniach? Dodatkowo przyjmując, że wyżej wymienione funkcje – gospodarcza i społeczna – są fundamentalne z punktu widzenia funkcjonowania spółdzielni socjalnych, można w oparciu o te dwie osie teoretycznie wyznaczyć wśród badanych podmiotów cztery segmenty. Określenie liczebności poszczególnych segmentów jest pierwszym celem niniejszej analizy.

W skład pierwszego segmentu, który można określić jako *zorientowany modelowo*, wchodzi te

Rysunek 3. **Struktura spółdzielni socjalnych według liczby prowadzonych rodzajów działań społecznych**

Źródło: opracowanie własne.

spółdzielnie, które prowadzą wiele różnych przedsięwzięć gospodarczych i są także bardzo aktywne w obszarze działalności społecznej. W drugim segmencie – *zorientowanym rynkowo* – znajdują się te podmioty, które podejmują dużą liczbę przedsięwzięć gospodarczych i jednocześnie niewiele działań w sferze społecznej. Do trzeciego segmentu – *zorientowanego społecznie* – zaliczymy te spółdzielnie socjalne, które prowadzą niewielką liczbę aktywności gospodarczych, ale charakteryzują się dużą liczbą podejmowanych działań społecznych. Ostatni segment, który można nazwać *mało aktywnym*, tworzą te podmioty, które wykazują się niską aktywnością zarówno w wymiarze gospodarczym, jak i społecznym¹⁰. Zebrany materiał empiryczny pozwala zarówno określić prawidłowości zachodzące

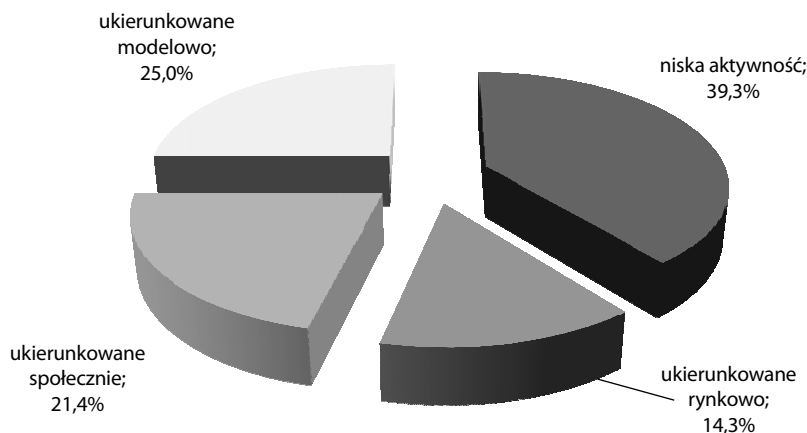
między działaniami rynkowymi i społecznymi badanych podmiotów, jak i oszacować strukturę badanej zbiorowości według powyższej typologii. Na koniec postaramy się ukazać niektóre specyficzne cechy różniące spółdzielnie przynależące do poszczególnych segmentów.

Odpowiedź na pytanie o to, czy wysokiemu poziomowi aktywności gospodarczej towarzyszy także wysokie natężenie działań społecznych realizowanych przez spółdzielnie socjalne nie jest szczególnie skomplikowana. Jak pokazała analiza, zależność między liczbą aktywności gospodarczych i społecznych ma charakter zbliżony do liniowego. Oszacowany współczynnik korelacji liniowej charakteryzujący kierunek i siłę związku między liczbą rodzajów działalności gospodarczej i społecznej wyniósł 0,538. Oznacza to, że mamy do czynienia z pozytywną zależnością polegającą na tym, że im wyższa aktywność w jednej przestrzeni, tym wyższa aktywność w drugiej sferze.

Jak pokazano na rysunku 4, spółdzielnie zorientowane modelowo oraz o niskiej aktywności dominują wśród objętych badaniem podmiotów – łącznie stanowią one blisko 2/3 spośród badanej zbiorowości. Problem w tym, że spółdzielnie mało aktywne stanowią ok. 40% badanych, a udział tych zorientowanych modelowo, czyli cechujących się wysoką aktywnością w przestrzeni gospodarczej i społecznej jest znacznie mniejszy – tylko 25%.

¹⁰ Na podstawie analizy rozkładów wskaźników aktywności gospodarczej i społecznej pojedyncze spółdzielnie zostały przypisane do teoretycznie wyodrębnionych segmentów spółdzielni. Kryterium podziału miało charakter empiryczny i opierało się na liczebności – chodziło o to, aby wyodrębnione segmenty charakteryzowały się odpowiednio dużymi reprezentacjami. W skład segmentu zorientowanego modelowo weszły spółdzielnie prowadzące przynajmniej cztery rodzaje działalności gospodarczej i przynajmniej dwa rodzaje działalności społecznej, spółdzielnie zorientowane rynkowo prowadziły przynajmniej cztery rodzaje aktywności gospodarczej i nie więcej niż jedną działalność społeczną, spółdzielnie zorientowane społecznie prowadziły nie więcej niż trzy rodzaje działalności gospodarczej i przynajmniej dwa rodzaje aktywności społecznej, a do segmentu mało aktywnych podmiotów zaliczono te, które prowadziły nie więcej niż trzy rodzaje aktywności gospodarczej i nie więcej niż jeden rodzaj działalności społecznej.

Rysunek 4. Struktura spółdzielni socjalnych według modelu prowadzonej działalności

Źródło: opracowanie własne.

Należy zaznaczyć, że wśród podmiotów uczestniczących w „Monitoringu Spółdzielni Socjalnych 2010” blisko 10% stanowiły takie spółdzielnie, które nie prowadziły żadnych działań – ani w przestrzeni rynkowej, ani społecznej. Można przypuszczać, że były to spółdzielnie, które z różnych powodów zaprzestały funkcjonowania i w momencie badania figurowały tylko w rejestrze, tzn. nie wykonywały żadnych realnych działań¹¹.

To ustalenie staje się istotne zwłaszcza w kontekście określania liczbowego potencjału spółdzielczości socjalnej, bowiem – jak pokazują wyniki badania – stosunkowo duża część z nich nie prowadzi działalności.

W świetle powyższych ustaleń pojawiają się kolejne pytania. Ogólnie dotyczą one tego, czy poszczególne kategorie spółdzielni wyodrębnione według modelu działalności posiadają podobne czy odmienne cechy. W szczególności zaś pytania te dotyczą takich cech spółdzielni, które można uznać za uwarunkowania aktywności na rynku i w społeczności lokalnej lub ewentualnie konsekwencje stylu funkcjonowania. Poniżej przedstawiamy wybrane wyniki analiz, dzięki którym można udzielić odpowiedzi na te pytania.

O sposobach funkcjonowania spółdzielni socjalnych może decydować przynajmniej kilka cech

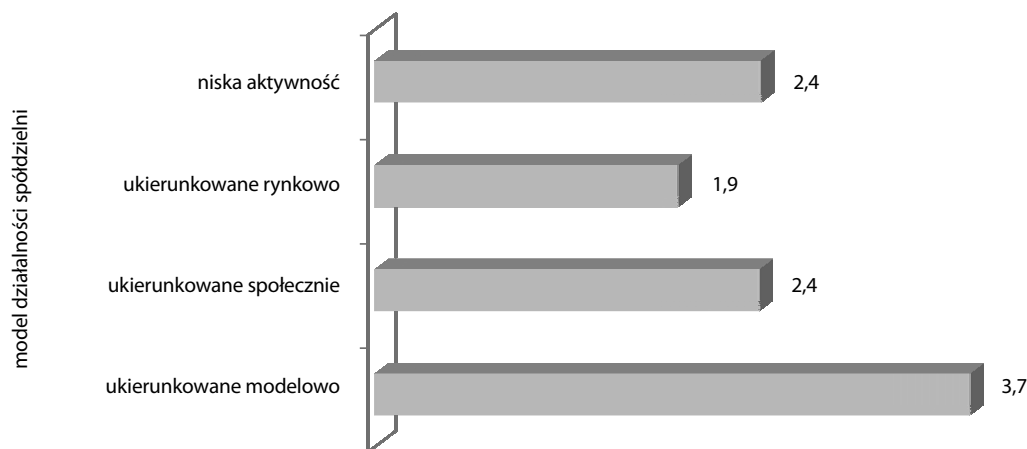
organizacji, wśród których można wymienić czas prowadzenia działalności, liczbę osób pracujących, a także przyjęte rozwiązania organizacyjne. Omówienie wyników należy rozpocząć od pierwszej cechy. Można spodziewać się, że długość prowadzenia działalności wyraźnie warunkuje ukierunkowanie działalności – te spółdzielnie, które działają dłużej mają większe doświadczenie, a więc powinno być im z tego powodu łatwiej odpowiadać na wymogi rynku i jednocześnie wykonywać działania na rzecz społeczności lokalnej. Dane zaprezentowane na rysunku 5 potwierdzają to przypuszczenie. Średni okres funkcjonowania spółdzielni socjalnych modelowo ukierunkowanych, tzn. tych, które cechuje wysoka aktywność zarówno na rynku, jak i w wymiarze społecznym, jest wyraźnie wyższy niż tych ukierunkowanych inaczej.

Na podstawie takich wyników możemy przypuszczać, że w pierwszych latach działalności aktywność spółdzielców koncentruje się wokół kwestii organizacyjnych – zarówno wewnętrznych, takich jak np. wypracowanie kultury organizacji, jak i zewnętrznych, np. pozyskanie klientów czy partnerów w działaniach społecznych. Dopiero po rozwiązaniu tego typu problemów spółdzielnie mogą rozwinąć w pełni swoją działalność.

Do interesujących wniosków prowadzi kolejna analiza, czyli ta zogniskowana na różnicach w liczbie osób pracujących w odmiennie zorientowanych spółdzielniach. Liczbę osób zaangażowa-

¹¹ Należy jednak zaznaczyć, że część badanych spółdzielni socjalnych (38%) została zarejestrowana w 2010 r., a zatem mogły one jeszcze nie rozpocząć działalności gospodarczej.

Rysunek 5. Przeciętny okres funkcjonowania spółdzielni socjalnych w latach według modelu prowadzonej działalności

Źródło: opracowanie własne.

nych w działania spółdzielni można traktować jako potencjał niezbędny w codziennych działaniach. W zgodzie z takim założeniem można oczekiwać, że im liczniejsza spółdzielnia, tym więcej różnych działań będzie wykonywać. Ta hipoteza nie w pełni znajduje potwierdzenie w świetle zebranego materiału empirycznego.

Jak wynika z danych przedstawionych na rysunkach 6 i 7, potencjał ludzki w spółdzielniach socjalnych wiąże się z typem aktywności badanych podmiotów, lecz sytuacja przedstawia się różnie w zależności od tego, czy uwzględnimy liczbę członków, czy też liczbę pracowników nie będących członkami spółdzielni. Okazuje się, że spółdzielnie o niskiej aktywności na obu polach mają przeciętnie dużo wyższą liczbę członków niż pozostałe. Jednocześnie średnia liczba zatrudnionych w takich podmiotach pracowników nie będących członkami spółdzielni jest mniejsza niż w pozostałych typach objętych badaniem podmiotów, w szczególności w spółdzielniach charakteryzujących się wysokim poziomem aktywności w dwóch obszarach.

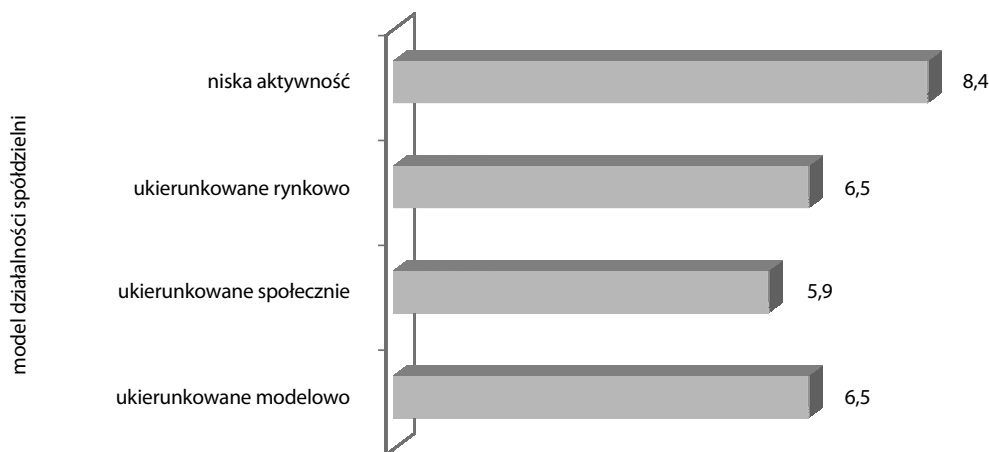
Nasuwa się zatem przypuszczenie, że duża liczba członków może powodować trudności w procesie wewnętrznej organizacji, a w szczególności w sferze podejmowania decyzji oraz podziału kompetencji. W sytuacji, gdy spółdzielnia liczy wielu członków mających równe prawa decydowania, a jednocześnie odmienne wizje dotyczące kierun-

ków działań może dojść do paraliżu decyzyjnego. Kiedy bowiem brakuje jasnych zasad dochodzenia do konsensusu, wtedy dyskusja na temat tego, co robić będzie na tyle angażująca, że zastąpi rzeczywiste działania. Ponadto duża liczba członków w organizacji może przyczyniać się do nakładania się zakresów kompetencji i tym samym zwiększać nieefektywność podejmowanych działań.

Powyższe ustalenia nie oznaczają jednak, że w przypadku spółdzielni socjalnych czynnikiem warunkującym ich wyższą aktywność jest mniej liczny personel. Okazuje się bowiem, że jeśli weźmiemy pod uwagę spółdzielnie, które najlepiej radzą sobie z wymogami ustawowymi łączenia działalności gospodarczej z działaniami na rzecz społeczności lokalnej, to mają one najwyższą przeciętną liczbę pracowników, którzy nie są członkami spółdzielni¹². W podmiotach ukierunkowanych modelowo przeciętnie było zatrudnionych dwukrotnie więcej takich pracowników niż wśród tych, które charakteryzowały się niskim poziomem aktywności gospodarczej i społecznej. Oznacza to więc, że spółdzielnie o wysokim poziomie aktywności na rynku i wśród społeczności lokalnej nie tylko prowadzą większą liczbę działań, ale także tworzą więcej nowych miejsc pracy i tym samym w większym stop-

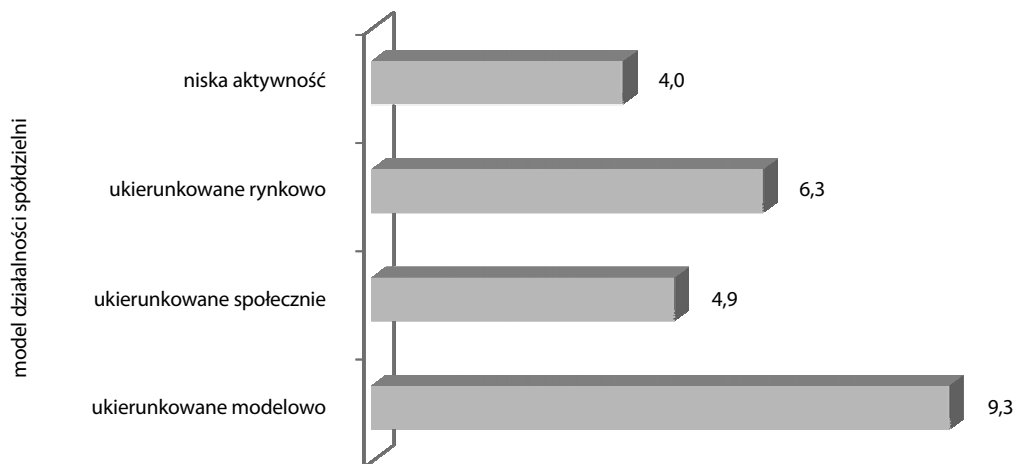
¹² Chodzi o wszystkie osoby, które w okresie całego 2010 r. pracowały na rzecz spółdzielni socjalnej i nie były jej członkami, niezależnie od okresu i formy zatrudnienia.

Rysunek 6. Przeciętna liczba członków spółdzielni socjalnych według modelu prowadzonej działalności

Źródło: opracowanie własne.

Rysunek 7. Przeciętna liczba zatrudnionych pracowników według modelu prowadzonej działalności

Źródło: opracowanie własne.

niu wypełniają pokładane w spółdzielniach społecznych nadzieje.

Uzyskane wyniki mówią nam, że faktycznie do realizacji większej liczby działań konieczne jest wykorzystanie większej liczby pracowników. Poza tym, oczywiście poziom zatrudnienia powinien być dopasowany do bieżących zadań i potrzeb, czyli polityka zatrudnienia powinna być elastyczna.

Kolejne wyniki badań również potwierdzają znaczenie kwestii wewnętrznej organizacji pracy

w spółdzielniach i nasze wcześniejsze interpretacje. W większości spółdzielni modelowo ukierunkowanych nie przyjęto żadnych innych dokumentów organizacyjnych poza statutem spółdzielni, natomiast w pozostałych typach spółdzielni udział takich, w przypadku których przyjęto jedynie statut nie przekraczał 50%. Naszym zdaniem pokazuje to, że proces wewnętrznej organizacji pracy w badanych podmiotach angażuje dużo czasu i energii, które mogłyby zostać wykorzystane na innych po-

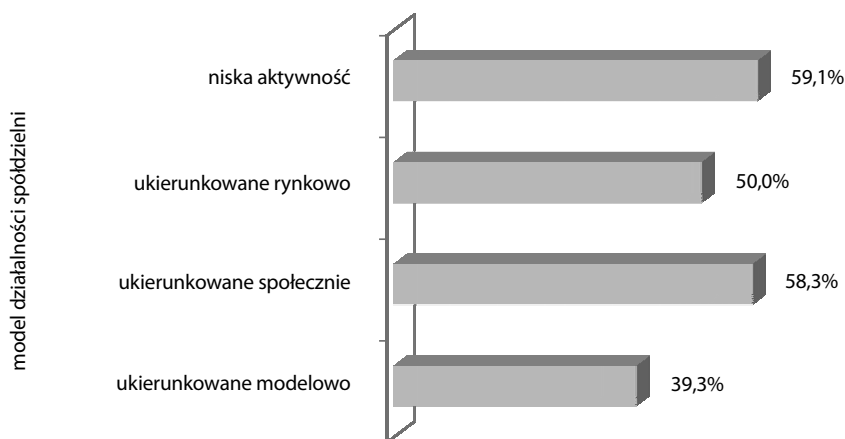

lach aktywności. Ponadto, dzięki „biurokratycznemu gorsetowi” – tzn. zbyt dużej liczbie dokumentów organizujących działania, określających reguły pracy i inne obszary funkcjonowania – spółdzielnie socjalne tracą elastyczność w działaniu. Regulacje mogą skutecznie blokować adekwatną reakcję podmiotów na oczekiwania społeczne bądź rynkowe bezpośrednio poprzez swoje zapisy. Mogą także stwarzać bariery pośrednio poprzez oddziaływanie na mentalność spółdzielców – brak procedury skut-

kuje nie tylko brakiem działania, ale nawet brakiem zainteresowania problemem.

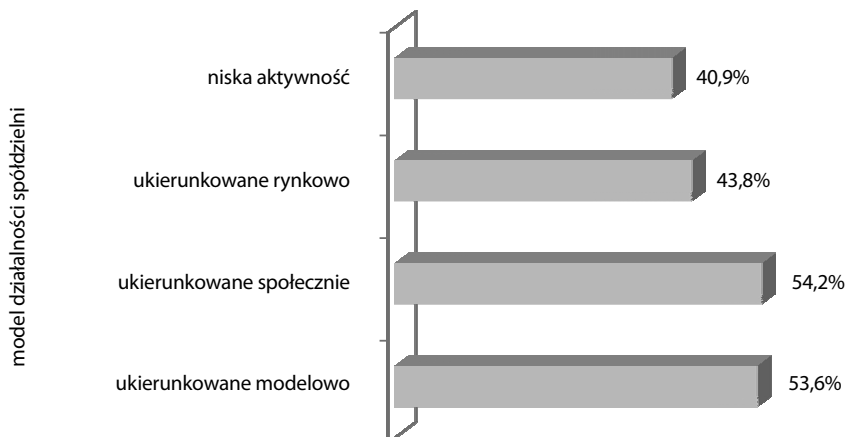
Z punktu widzenia właściwego funkcjonowania spółdzielni, a więc aktywnej działalności na wielu polach gospodarczych i społecznych, ważniejszym aspektem niż formalne uregulowanie organizacji pracy jest wizja i plan działania, czyli elementy zewnętrznej organizacji działalności. Bez długookresowej wizji tego, co zamierza się osiągnąć oraz w sytuacji braku planu działań dane przedsięwzię-

Rysunek 8. Procent spółdzielni socjalnych, w których zostały formalnie przyjęte dokumenty organizacyjne, poza statutem spółdzielni, według modelu prowadzonej działalności

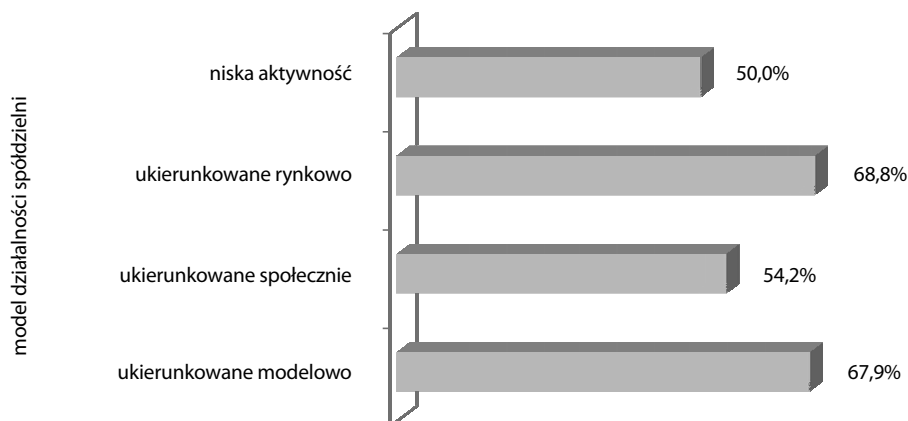
Źródło: opracowanie własne.

Rysunek 9. Procent spółdzielni socjalnych posiadających strategię rozwoju przedsiębiorstwa według modelu prowadzonej działalności

Źródło: opracowanie własne.

Rysunek 10. Procent spółdzielni społecznych prowadzących pomiar efektów swoich działań według modelu prowadzonej działalności

Źródło: opracowanie własne.

cie w sposób naturalny zostaje skazane na poważne trudności lub wręcz na porażkę.

Jak wynika z danych przedstawionych na rysunku 9, wśród krajowych spółdzielni społecznych frakcja takich, które mają strategię rozwoju przedsiębiorstwa jest niska. Mniejszość spośród podmiotów zadeklarowała, że posiada taką strategię. Ogólnie, to niekorzystnie świadczy o przygotowaniu środowiska spółdzielców do stojących przed nimi wyzwań. Brak strategii działania oznacza bowiem, że podejmowane działania są jedynie reakcją na bieżące potrzeby i w związku z tym są zwykle chaotyczne.

Warto jednak odnotować pewne różnice w tym aspekcie między spółdzielniami o niskiej i wysokiej aktywności społecznej i gospodarczej. W tym ostatnim segmencie grupa podmiotów posiadających strategię rozwoju jest wyraźnie wyższa niż w tym pierwszym. Możemy więc stwierdzić, że brak wizji w pewnym stopniu rzutuje na liczbę realizowanych działań. Reasumując, spółdzielcy winni w większej mierze koncentrować się na zewnętrznej organizacji funkcjonowania niż wewnętrznym regulowaniu zasad pracy.

Powyższą konkluzję potwierdzają także kolejne wyniki analizy, tj. odpowiedzi na pytanie o to, czy spółdzielnie prowadzą pomiar efektów swojej działalności. Po pierwsze, należy stwierdzić, że tego typu monitoring prowadzi stosunkowo mało pod-

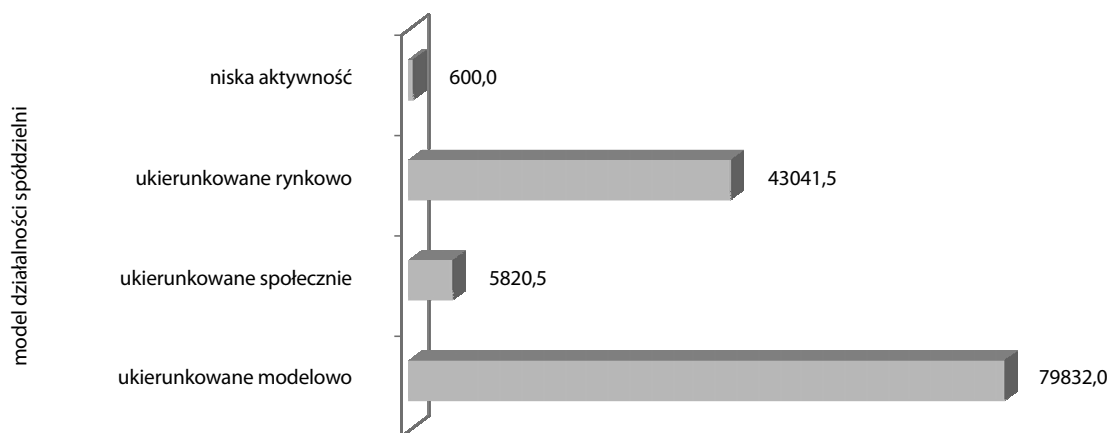
miotów. Po drugie, warto zwrócić uwagę na to, że wśród spółdzielni wykazujących aktywność gospodarczą w kilku obszarach dwie na trzy prowadzą pomiar rezultatów działań, natomiast wśród pozostałych udział podmiotów monitorujących efekty swojej pracy jest o kilkanaście punktów procentowych niższy.

Zapewne zatem prowadzenie szerszej działalności gospodarczej wymusza na spółdzielniach społecznych obserwację swoich działań. Mimo iż większa liczba działań absorbuje większe zasoby, podmioty charakteryzujące się wyższą aktywnością gospodarczą częściej niż pozostałe wkładają dodatkowy wysiłek w ocenę efektów swoich starań. Stąd przypuszczamy, że właśnie pomiar efektów prac umożliwia skuteczne konkutowanie w otoczeniu rynkowym i stanowi ważny czynnik warunkujący rozszerzanie pól działalności.

Poziom aktywności spółdzielni społecznych, zwłaszcza gospodarczej, powinien znaleźć odzwierciedlenie w ich sytuacji finansowej. Większe nakłady powinny dawać większe przychody finansowe¹³. Jak wynika z danych zamieszczonych na rysunku 11, możemy odnotować oczekiwaną zależność.

¹³ Przychody finansowe niekoniecznie muszą być efektem działań rynkowych, część pozyskanych przez spółdzielnie społeczne środków może pochodzić z różnego typu dotacji.

Rysunek 11. **Przeciętny* całkowity roczny przychód w złotych spółdzielni socjalnych w 2010 r. według modelu prowadzonej działalności**

* wyrażony przy pomocy mediany

Źródło: opracowanie własne.

Najwyższy przeciętny roczny przychód deklarowały spółdzielnie o dużej liczbie działań realizowanych w sferach społecznej i gospodarczej. Przynajmniej połowa z nich osiągnęła w 2010 r. przychód nie niższy niż 79,8 tys. zł. Na drugim miejscu pod względem uzyskanych przychodów znalazły się te podmioty, które działały na wielu polach w sferze gospodarczej. Wśród takich spółdzielni przynajmniej połowa osiągnęła roczny przychód w wysokości nie mniejszej niż 43 tys. zł. Tak jak należało przypuszczać, wśród tych spółdzielni, które wykonywały relatywnie mało działań gospodarczych wysokość rocznych przychodów była bardzo niska. W przypadku segmentu podmiotów zorientowanych na działania społeczne co najmniej połowa miała roczne przychody nie przekraczające 5,8 tys. zł. Natomiast w podzbiorowości spółdzielni socjalnych, które cechowała niska aktywność na polu gospodarczym i społecznym mediana rocznych przychodów była dramatycznie niska – przynajmniej połowa tych podmiotów miała roczne przychody nie przekraczające 600 zł, czyli w skali miesiąca nie przekraczały one 50 zł.

W świetle tych danych nasuwa się refleksja dotycząca motywującej roli czynnika finansowego, czy też, inaczej mówiąc, związków między możliwościami wypłacania wynagrodzeń a intensywnością działań. Wyraźnie widać, że wśród tych spółdzielni, które charakteryzują się niską aktywnością

przeciętny przychód był bardzo niski. Oznacza to, że nie potrafią one pozyskać środków finansowych ani z otwartego rynku, ani z dotacji publicznych. Przypuszczalnie brak sukcesów w pozyskiwaniu środków finansowych jest ważnym powodem ich minimalnej aktywności na polu działań społecznych – trudności finansowe stanowią czynnik zniechęcający do podejmowania dalszych starań. Z kolei spółdzielnie zorientowane modelowo pozyskują znaczne środki finansowe i dzięki temu mogą je przeznaczyć na kolejne działania, także te realizowane w sferze społecznej.

W świetle innego ujęcia analitycznego – dane przedstawiono na rysunku 12 – można dostrzec znaczenie osiągnięć finansowych w kształtowaniu aktywności badanych podmiotów. Okazuje się, że skuteczne pozyskiwanie środków finansowych przez spółdzielnie zwiększa skłonność spółdzielni do podejmowania ryzyka, a więc kontynuowania i inicjowania nowych działań. Wśród spółdzielni wykazujących się większą aktywnością w jakiegokolwiek dziedzinie obserwujemy znacznie wyższy udział takich podmiotów, które zakończyły 2010 r. z ujemnym wynikiem finansowym niż wśród tych spółdzielni, które nie były aktywne ani w przestrzeni gospodarczej, ani społecznej. Spółdzielnie mało aktywne dopasowują swoją aktywność do oczekiwanych przychodów, co oznacza, że nie podejmują prawie żadnych działań i to pozwala im,

w przeważającej części, uniknąć ujemnego wyniku finansowego. Podejmując wyzwania rynkowe i/lub społeczne oraz prowadząc większą liczbę działań, pozostałe typy spółdzielni ponoszą natomiast większe koszty związane z bieżącym funkcjonowaniem (na poczet przyszłych korzyści), co powoduje, że większość z nich kończy rok z ujemnym wynikiem finansowym.

Warto jednak podkreślić, że pasywna postawa spółdzielni może gwarantować co prawda uniknięcie ujemnego bilansu, ale ogranicza jednak szanse na osiągnięcie nadwyżki przychodów nad kosztami działalności. Wśród podmiotów wykazujących niską aktywność w sferze gospodarczej i społecznej udział spółdzielni, które odnotowały dodatni wynik finansowy był ponad dwukrotnie niższy niż w pozostałych typach spółdzielni.

Zakończenie

W świetle pierwszego ogólnopolskiego, kompleksowego badania spółdzielni socjalnych można sformułować kilka ogólnych uwag na temat ich aktywności gospodarczej i społecznej.

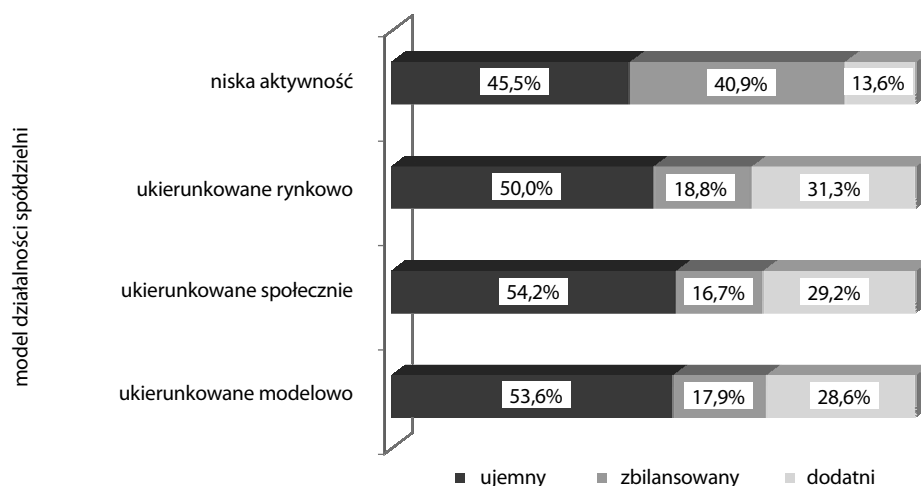
Wyniki badania „Monitoring Spółdzielni Socjalnych 2010” pokazują, że spółdzielnie socjalne przy wyborze obszaru działalności ekonomicznej – z uwagi na posiadane zasoby ludzkie i kapitałowe – zazwyczaj wybierają aktywność po-

legającą na świadczeniu prostych usług. Zwykle prowadzą kilka rodzajów działalności gospodarczej, choć należy podkreślić, że ich liczba w przypadku większości badanych podmiotów nie przekraczała czterech typów. Dodatkowo większość z objętych badaniem podmiotów w przyszłości nie zamierza intensyfikować aktywności na rynku poprzez zwiększenie liczby rodzajów działalności. Wskazuje to na wyraźne bariery rozwojowe związane m.in. z dostępem do zasobów ludzkich i finansowych.

Poziom działalności społecznej spółdzielni socjalnych jawi się jako wyraźnie niższy niż ich aktywność na polu gospodarczym. Nie dość, że znaczna część z badanych podmiotów nie wykazywała żadnych działań nakierowanych na potrzeby społeczności lokalnej, to dodatkowo te, które deklarowały działalność w tym wymiarze charakteryzowały ją jako mocno sprofilowaną i skierowaną do niewielkiej grupy, tj. członków spółdzielni. Uzyskane dane świadczą o wyraźnej trudności, jaką dla środowiska spółdzielców stanowi funkcjonowanie w dwóch odmiennych przestrzeniach – rynkowej i społecznej. Jak się wydaje, więcej energii spółdzielnie poświęcają na rzecz działań gospodarczych niż tych służących zaspokojeniu potrzeb społeczności lokalnej.

Między aktywnością społeczną a działalnością gospodarczą obserwuje się umiarkowanie silną po-

Rysunek 12. Wynik finansowy spółdzielni socjalnych na koniec 2010 r. według modelu prowadzonej działalności

Źródło: opracowanie własne.

zytywną zależność, co świadczy o tym, że podmioty, które realizują większą liczbę zadań w przestrzeni społecznej, podejmują także więcej rodzajów działalności gospodarczej. Wśród objętych badaniem spółdzielni socjalnych dominowały takie, które wykazywały niską aktywność zarówno na polu gospodarczym, jak i społecznym. Jak się okazało, jedynie co czwarta spółdzielnia socjalna charakteryzowała się dużą aktywnością na rynku i w działaniach na rzecz wspólnoty lokalnej.

Do czynników decydujących o tym, jak z dwiema zadaniami radzą sobie spółdzielnie socjalne należy zaliczyć liczbę członków spółdzielni, orientację działań oraz umiejętność pozyskiwania środków na działania.

Na podstawie zebranego materiału empirycznego można stwierdzić, że większa liczba członków spółdzielni nie sprzyja zwiększeniu ich aktywności społecznej i gospodarczej. Można to wiązać z komplikacjami, jakie wynikają z trudności przy podejmowaniu wspólnych decyzji oraz z braku odpowiednich kompetencji poszczególnych osób. Przypuszczamy, co częściowo potwierdzają dane empiryczne, że w takim przypadku następuje ukie-
runkowanie energii na wewnętrzną organizację

pracy, a więc tworzenie regulacji i procedur mających na celu rozwiązanie napięć wynikających z niejednoznaczności sytuacji. Niestety takie sprofilowanie działań odbywa się zwykle kosztem aktywności zewnętrznej, a więc zmniejsza się liczba działań rynkowych i społecznych. Mówiąc o orientacji działań, należy podkreślić, że znaczna część spółdzielni nie przykłada należytej wagi do organizacji pracy zwróconej na zewnątrz, a więc do planowania działalności czy choćby monitorowania efektów swoich prac. Okazuje się, że te czynniki odgrywają ważną rolę w kształtowaniu szans na skuteczne wypełnienie roli, jaką na spółdzielnie socjalne nałożył ustawodawca.

Ważnym czynnikiem oddziałującym na aktywność spółdzielni socjalnych jest ich umiejętność pozyskiwania środków finansowych. Te podmioty, które radzą sobie lepiej z tym trudnym zadaniem nie tylko mogą sfinansować swoją działalność w przestrzeni społecznej, ale także są skłonne do podejmowania nowych aktywności, tym samym zwiększając szanse na możliwość uzyskania nadwyżki przychodów nad kosztami w bieżącym roku rozrachunkowym, a przede wszystkim na sukces w przyszłości.

Literatura

Boryszewski P., Ciecieląg P. (red.) [2008], *Spółdzielnie socjalne dla niepełnoprawnych – sukcesy i porażki*, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, Warszawa.

Informacja [2012], *Informacja o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych działających na podstawie ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych za okres 2010–2011 r.*, Departament Pożytku Publicznego Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa.

Izdebski A., Ołdak M. [2013], *Spółdzielczość socjalna w Polsce w świetle wyników badania „Monitoring Spółdzielni Socjalnych 2010”*, „Problemy Polityki Społecznej. Studia i Dyskusje”, nr 20.

Kobielska J. [2010], *Obraz spółdzielni socjalnych w świetle badań przeprowadzonych w ramach projektu „Wykluczenie społeczne: diagnoza i mechanizmy przeciwdziałania w województwie wielkopolskim*, [w:] J. Tittenbrun (red.), *Spółdzielnie socjalne. Skuteczny mechanizm walki z wykluczeniem społecznym czy ślepa uliczka?*, Wydawnictwo NAKOM, Poznań.

Ustawa [2006], *Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych* (Dz.U. z 2006 r., Nr 95, poz. 651 z późn. zm.).

Wyniki badania losów członków spółdzielni socjalnych, Wrota Warmii i Mazur, Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego, dostępne na: http://wrota.warmia.mazury.pl/index2.php?option=com_content&do_pdf=1&id=8048.

Between the market and a local community. Selected aspects of social co-operatives functioning in the research “Social Co-operatives Monitoring 2010”

Abstract: Social co-operatives, acting in order to reintegrate socially and vocationally people threatened with exclusion, constitutes an important instrument of labour market policy. However it needs to be stressed that there is no deepened information about the situation of such entities and their activities. Filling that gap, in 2011, upon the commitment of Department of the Social Use in the Ministry of Labour and Social Policy, the cross-Polish research “monitoring of Social Co-operatives” was carried out. It aims to identify the problems the social-co-operatives struggle with. On the base of gathered data, the article presents selected aspects of functioning if those entities. Then, on the basis of information about the economic and social activities, there are four groups of entities. Describing their situation in selected dimensions we define some pre-conditions, influencing the style of activities, presenting simultaneously potential factors which can become barriers for adequate social and economic tasks execution by social co-operatives in Poland.

Key words: social co-operative, economic activity, social activity.